

Inhoud

Woord vooraf	9
Inleiding	11
1 Plato en Socrates	11
1.1 Plato	11
1.2 De methode en het denken van Socrates	14
1.3 De filosofie van Plato	19
2 De dialogen <i>Symposium</i> en <i>Phaedrus</i>	22
2.1 De thematiek van het <i>Symposium</i>	22
2.2 De thematiek van de <i>Phaedrus</i>	24
3 Homoseksualiteit in Athene	29
3.1 Athene, een stad vol mannelijke erotiek	29
3.2 Pederastie in Athene	31
3.3 Andere vormen van homoseksualiteit	34
3.4 Homoseksualiteit en sport	35
4 Plato en de eigentijdse retorica	35
4.1 Het begin van de retorica	35
4.2 Sofisten	36
4.3 Gorgias	37
4.4 Plato en de sofisten	39
4.5 Lysias	40
5 Retorica in de <i>Apologie</i> en de <i>Gorgias</i>	41
5.1 De <i>Apologie</i>	41
5.2 De <i>Gorgias</i>	42
5.2.1 De spreker Gorgias	43
5.2.2 De spreker Polus	44
5.2.3 De spreker Callicles	45
5.2.4 De reactie van Socrates	46
6 Bij de vertaling	47

Het Symposium	49
1 Apollodorus doet verslag aan zijn vrienden	51
2 Het verslag van Aristodemus	53
3 De rede van Phaedrus	58
4 De rede van Pausanias	61
5 De rede van Eryximachus	68
6 De rede van Aristophanes	72
7 De rede van Agathon	79
8 De reactie van Socrates	84
9 Socrates ondervraagt Agathon	85
10 De rede van Diotima en Socrates	89
11 De komst van Alcibiades	104
12 De rede van Alcibiades	107
13 Het einde van het symposion	116
De Phaedrus	119
1 Inleiding	121
1.1 Phaedrus, Socrates en Lysias	121
1.2 Socrates' houding ten opzichte van mythen	123
1.3 De idyllische plek	125
1.4 De rede van Lysias	126
1.5 De reactie van Socrates op de rede van Lysias	130
1.6 De eerste rede van Socrates	134
1.7 Het <i>daimonion</i> van Socrates	141
2 De palinode van Socrates	144
2.1 Vier vormen van waanzin	144
2.2 De onsterfelijkheid en vorm van de ziel	147
2.3 Sterfelijke en onsterfelijke wezens	148
2.4 De wet van <i>Adrasteia</i>	151
2.5 De vierde vorm van waanzin: eros	153
2.6 De volgelingen van de goden	157
2.7 Het conflict in de ziel van de minnaar	158
2.8 De reactie van de jongen	160
2.9 Twee soorten levens	162

3	De ware retorica	163
3.1	Overgang naar de retorica	163
3.2	De mythe van de cicaden	166
3.3	Retorica	167
3.4	Het voorbeeld van de rede van Lysias	172
3.5	Commentaar op de twee redevoeringen van Socrates	175
3.6	De dialectische methode	177
3.7	De prestaties van de conventionele retorica	178
3.8	Het oordeel van Socrates over retorica	180
3.9	De nieuwe retorica	182
3.10	De waarheid en de waarschijnlijkheid	187
3.11	Onderzoek naar de waarde van het geschreven woord	190
3.12	De gevaren van het schrift	192
3.13	Samenvatting	194
3.14	Slot	196
	Toelichting <i>Symposium</i>	199
	Toelichting <i>Phaedrus</i>	245
	Bibliografie	285
	Index	289
	Index Grieks	299

Inleiding

1 Plato en Socrates

1.1 Plato

Plato hoort samen met zijn leermeester Socrates en zijn leerling Aristoteles tot de grootste filosofen die de Griekse cultuur heeft voortgebracht. Hij was, net als Socrates, een Atheense filosoof: hij woonde en werkte in Athene en leefde van 427 tot 347 voor Christus.¹ Hij was afkomstig uit een zeer rijke en aanzienlijke familie. Hij zou zelfs afstammen van de beroemde Atheense wetgever Solon en de laatste koning van Athene, Codrus. Zijn familie behoorde tot de bestuurlijke elite van de stad. Zo waren Critias en Charmides, die betrokken waren bij het oligarchische bewind van de Dertig in 404/403, familieleden van hem.² Op twintigjarige leeftijd kwam Plato in aanraking met Socrates. Diogenes Laërtius, een biograaf uit de derde eeuw na Christus, vertelt dat hij op die leeftijd tragedies schreef. Toen hij Socrates had ontmoet gooide hij ze in het vuur en wijdde zijn verdere leven aan de filosofie. Socrates had zo'n invloed op hem dat hij ook zijn ambities voor een politieke loopbaan opgaf.

Socrates leefde van ca. 470-399. In 399 werd hij ervan beschuldigd een vrijdenker te zijn op godsdienstig gebied (*asebeia*) en een slechte invloed te hebben op de jeugd. Hij werd schuldig bevonden

1 Alle jaartallen in de Inleiding en de toelichtingen bij de vertalingen zijn vóór Christus. Wanneer het gaat om een gebeurtenis na Christus wordt dit expliciet aangegeven.

2 Na de Peloponnesische Oorlog (413-404), die Athene verloor, werd er door Sparta een oligarchisch regime (de zogenoemde regering van de Dertig) ingesteld, dat een terroristisch bewind voerde tegen de democraten. In 403 werd het afgezet.

en moest de gifbeker drinken. Deze gebeurtenis maakte een diepe indruk op Plato en een van zijn werken, de *Apologie*, waarin hij Socrates zijn verdediging laat uitspreken, heeft betrekking op dit proces.

In 387 vertrok Plato naar Sicilië en Zuid-Italië, waarschijnlijk om in contact te komen met aanhangers van de filosoof Pythagoras, die de theorie van het dualisme verkondigden: de scheiding van lichaam en ziel en het daarmee verbonden geloof in reïncarnatie. Op Sicilië ontmoette hij de tweede man die een beslissende rol in zijn leven zou spelen: de ca. 23-jarige Dion, zwager van de heerser van Syracuse, Dionysius I. Plato raakte zeer gecharmeerd van deze jongeman en er ontstond een innige, hechte vriendschap, waarbij verliefdheid wellicht een rol speelde. Terug in Athene stichtte Plato zijn school, de Academie, iets buiten de stadsmuren van Athene op een terrein van een gymnasium, een sportschool. Dit gymnasium was gewijd aan de plaatselijke held Academus.

Hier gaf Plato in de zuilengalerijen voor zijn studenten colleges en hield hij voordrachten voor een groter publiek. Boven de ingang van de school zou gebeiteld staan: ‘Niemand zonder meetkundige scholing mag mijn huis binnenkomen’. Wiskunde beschouwde Plato als een noodzakelijke voorbereiding op de eigenlijke filosofiestudie. Naast vakken als metafysica en ethica stonden ook sterrenkunde, harmonieleer en politieke theorie op het programma.

Plato ondernam nog twee reizen naar Sicilië, in 367 en 361, maar beide keren kwam hij teleurgesteld terug. Hij hoopte de toenmalige heerser, Dionysius II, filosofisch te kunnen scholen, maar deze bleek niet voor Plato's wijsgerige denkbeelden open te staan.

Plato is waarschijnlijk pas na de dood van Socrates, die zelf niets op schrift had gesteld, begonnen te schrijven. Onder invloed van Socrates en waarschijnlijk als een eerbetoon aan zijn leermeester gaf hij aan zijn geschriften bijna altijd de vorm van gesprekken, dialogen. Gezamenlijk proberen de gesprekspartners via vraag en antwoord de oplossing van het gestelde probleem te vinden. In bijna al zijn dialogen is Socrates de gespreksleider. In een aantal latere werken is hij dat niet meer, ook al is hij aanwezig. Alleen in de *Wetten*, Plato's laatste werk, neemt Socrates niet deel aan de

gesprekken. Het *Symposium* vormt in dit opzicht een uitzondering omdat het in strikte zin geen dialoog is. Het werk is samengesteld uit zeven redevoeringen over hetzelfde thema, namelijk eros. Ook al is de compositie anders toch is er wel indirect een discussie tussen de verschillende redes.

Plato stelt het voor alsof de dialogen werkelijk hebben plaatsgevonden en geeft meestal nauwkeurig plaats, tijdstip en omstandigheden aan. De personages die aan de gesprekken onder leiding van Socrates deelnemen, zijn 'levende' personen, die concreet in al hun menselijkheid worden voorgesteld: hun familiebetrekkingen, beroep, leeftijd, hun idealen, ambities, vooroordelen en hebbelikheden. Zo ontstaat er een levendige uitwisseling tussen de verschillende personen.

Filosofie bedrijven betekent voor Socrates en Plato aan de hand van het gesprek op zoek gaan naar de waarheid. Filosoferen is het stap voor stap tot inzicht komen. De lezer die de discussie volgt wordt zelf gedwongen mee te denken en keuzes te maken. Hij verdiept zich in de verschillende standpunten en laat zich overtuigen door de sterkste argumenten. Hij analyseert drogredenen en bedenkt zelf oplossingen voor ethische problemen. De dialogen van Plato hebben zo een sterk aansporend, oftewel protreptisch, karakter. Filosoferen is voor Plato dus tegelijk handelen. Het is het voortdurend maken van keuzes op welke wijze een mens het beste zijn leven kan inrichten. Filosofie is op de eerste plaats levensfilosofie.

Toch hebben de gesprekken nooit plaatsgevonden zoals Plato ze weergeeft. Ze zijn door Plato gecomponeerd en bedacht. Men neemt algemeen aan dat Socrates wel soortgelijke gesprekken heeft gehouden, maar zeker niet in dezelfde bewoordingen als Plato die geeft. Bovendien vraagt men zich af in hoeverre de dialogen waarin Socrates een hoofdrol speelt, de denkbeelden van de leermeester weergeven of ook die van Plato zelf. Waar ligt precies de scheiding? In de dialogen zelf worden hiervoor geen directe aanwijzingen gevonden. Plato is in zijn dialogen namelijk nooit zelf aan het woord en schrijft nergens een bepaalde theorie expliciet aan zichzelf toe. Het is waarschijnlijk dat Plato voortbouwt op wat hij van Socrates had geleerd en gehoord. In dit opzicht neemt men aan, althans

velen, dat er een ontwikkeling lijkt te zijn van de vroege naar de latere dialogen. De band met Socrates lijkt in de vroege dialogen sterker te zijn dan in de werken uit later tijd.

Doorgaans deelt men het oeuvre van Plato in drie perioden in: de vroege periode waarin Plato nog onder sterke invloed stond van zijn leermeester (de zogenoemde Socratische dialogen waartoe de *Apologie*, *Crito*, *Charmides* en de *Gorgias* behoren). In de dialogen van de zogenoemde middenperiode wordt Plato zelfstandiger en ontwikkelt hij zijn grote metafysische theorie, die de Ideeënleer wordt genoemd. Tot deze dialogen rekt men onder meer het *Symposium*, de *Phaedo*, *Politeia* en *Phaedrus*. In de late, de derde periode worden door Plato problemen uit de logica, metafysica, fysica en de politiek nader geanalyseerd en besproken.

1.2 De methode en het denken van Socrates

Socrates is ervan overtuigd dat veel kennis van de mensen geen echte kennis is en hij probeert hen hiervan te overtuigen. Tevens meent hij dat hij zelf geen kennis heeft. Hij houdt zich van de domme en zo weet hij zijn gesprekspartner uit zijn tent te lokken. Deze voelt zich dan als een kat in het nauw, doordat zijn antwoorden voortdurend door Socrates worden ontzenuwd en hij uiteindelijk geen kant meer uit kan.

Deze methode van Socrates wordt de *elenchos* (ἔλεγχος) genoemd. *Elenchos* is afgeleid van het Griekse werkwoord ἐλέγχο/ *elengkho* dat zowel ‘onderzoeken’, ‘aan de tand voelen’ als ‘weerleggen’ betekent. Beide betekenissen van het werkwoord zijn van toepassing op de methode van Socrates. *Elenchos* houdt het onderzoek in van een bewering die iemand heeft gedaan. Socrates stelt hem dan vragen die aan hem over hetzelfde onderwerp nieuwe beweringen ontlokken en zo de betekenis en de waarde van de eerste bewering verduidelijken. In de praktijk betekent deze vorm van ondervraging, dat de eerste bewering onwaar blijkt te zijn. *Elenchos* is dan gelijk aan een weerlegging in de vorm van een soort kruis-

Het Symposium

1 Apollodorus doet verslag aan zijn vrienden

Apollodorus: 'Ik denk dat ik wel vertrouwd ben met de zaken waarnaar jullie vragen. Enkele dagen geleden namelijk liep ik toevallig in de richting van de stad; ik kwam van mijn huis in Phaleron.¹ Iemand die ik kende liep me achterop en toen hij me zag riep hij me van veraf op een grappige toon: 'Hé Phaleriër, ja jij daar, Apollodorus, zou je niet eens even wachten?''² Ik bleef stilstaan en wachtte.

172a

'Laatst zocht ik je ook al, Apollodorus, want ik wil alles weten over de bijeenkomst van Agathon, Socrates en Alcibiades en al die anderen, die indertijd aanwezig waren bij dat diner en wat voor redes er toen werden gehouden over Eros. Iemand anders vertelde mij er namelijk over. Hij had er weer over gehoord van Phoenix,³ zoon van Philippus en zei dat jij er ook van wist. Maar zijn verslag was helemaal niet duidelijk en daarom moet jij me inlichten. Want jij bent de meest aangewezen persoon om de woorden van je vriend weer te geven. Maar zeg me eerst,' zei hij, 'was jij er zelf ook bij of niet?'

b

'Het is duidelijk,' zei ik, 'dat jouw informant helemaal niet nauwkeurig was, als jij nu denkt dat die bewuste bijeenkomst kort geleden heeft plaatsgevonden, en ik er dus bij had kunnen zijn.'

c

'Inderdaad, dat dacht ik,' zei hij.

'Hoe kom je daar toch bij, Glauco? Weet je dan niet dat Agathon al vele jaren niet meer hier in Athene is⁴ en dat ik nog geen drie jaar intensief met Socrates omga en me er alles aan gelegen laat liggen elke dag te weten wat hij zegt en doet? Daarvóór liep ik maar wat rond zonder doel voor ogen; ik dacht dat ik iets belangrijks onder handen had, maar er was in feite niemand ongelukkiger dan ik, niet minder dan jij nu, omdat jij aan alles de voorkeur geeft boven de filosofie.'

173a

'Maak me niet belachelijk,' zei hij, 'maar vertel me liever wanneer zij bijeengekomen zijn.'

Ik antwoordde: 'Toen wij nog klein waren, in de tijd dat Agathon met zijn eerste tragedie de overwinning behaalde,⁵ om

precies te zijn de dag nadat hij en de leden van zijn koor het overwinningsoffer hadden gebracht.’

‘Dat is inderdaad lang geleden,’ zei hij, ‘maar wie heeft jou erover verteld? Socrates zelf?’

b ‘Nee, hoe kom je erbij,’ zei ik, ‘het was dezelfde man die Phoenix inlichtte: een zekere Aristodemus⁶ uit de wijk Kydathenaion, een kleine man die altijd op blote voeten liep. Hij was wel aanwezig geweest bij die bijeenkomst, volgens mij één van de meest hartstochtelijke bewonderaars van Socrates in die tijd. Dat neemt echter niet weg dat ik later ook bij Socrates navraag heb gedaan over enkele dingen die ik van hem had gehoord en hij bevestigde wat deze mij vertelde.’

‘Kom, vertel het mij. In ieder geval is de weg naar de stad geschikt om al wandelend te praten en te luisteren.’

c Zo spraken wij tijdens de wandeling over dit onderwerp en, zoals ik aan het begin al zei, ik ben er wel vertrouwd mee. Als ik het ook aan jullie moet vertellen, zal dat gebeuren. Trouwens, elke keer als ik over filosofie spreek of naar anderen luister die erover spreken, voel ik me buitengewoon opgewekt, afgezien nog van het feit dat ik denk dat het nuttig is. Maar ik erger me steeds als ik naar gesprekken over andere onderwerpen zit te luisteren, en vooral naar die van jullie, mensen met geld en zakenlui; ik beklag jullie dan, mijn vrienden, want jullie denken heel wat voor te stellen, terwijl jullie daarentegen helemaal niets presteren. Maar misschien d denken jullie juist dat ik ongelukkig ben en ik vind ook wel dat jullie gelijk hebben. Maar in jullie geval denk ik het niet alleen, ik weet het zeker.’

Een vriend: ‘Jij blijft ook altijd dezelfde, Apollodorus. Steeds maak je jezelf en anderen zwart en volgens mij vind je, beginnend bij jezelf, iedereen zonder uitzondering ongelukkig, behalve Socrates. En hoe je aan die bijnaam van slappeling⁷ bent gekomen, weet ik niet. In je taal gebruik je altijd harde woorden voor jezelf en anderen, maar niet tegenover Socrates.’

e Apollodorus: ‘Ja, beste vriend, het is duidelijk dat ik met dit soort gedachten over mezelf en jullie als een idioot tekeer ga en wartaal uitsla.’

Een vriend: ‘Het heeft nu geen zin, Apollodorus, om ruzie hierover te maken. Doe maar wat we je vroegen en vertel welke redes er afgestoken werden.’

Apollodorus: ‘Die waren ongeveer als volgt, of liever: ik zal proberen jullie in te lichten vanaf het begin; dat deed ook degene die mij informeerde’.

174a

2 Het verslag van Aristodemus

Hij vertelde het volgende.⁸ Hij was Socrates tegengekomen: deze had zich gewassen en droeg slippers, dingen die hij zelden deed. Hij vroeg hem waar hij naar toe ging, nu hij zich zo mooi had gemaakt.

Hij zei: ‘Naar het diner bij Agathon. Want gisteren heb ik hem bij de huldiging gemeden, aangezien ik bang was voor de mensenmassa. Ik heb met hem afgesproken vandaag naar hem toe te gaan. Daarom heb ik me opgeknapt, en zo kan ik, knap als ik ben, naar een knap iemand gaan. Maar wat vind jij ervan om ongenood mee te gaan naar het diner?’

b

‘Ik doe precies wat jij me opdraagt,’ zei hij.

‘Ga dan met me mee,’ zei Socrates, ‘en laten we het spreekwoord veranderen en verdraaien: “Blijkbaar gaan mensen van stand ongenood bij elkaar aan tafel.”⁹ Want mogelijk heeft Homerus dit spreekwoord niet alleen verdraaid maar ook geweld aangedaan. Hij maakt Agamemnon namelijk tot een bijzonder goede strijder en Menelaüs tot een “slappe lansdrager”;¹⁰ vervolgens laat hij Menelaüs ongenood verschijnen op een feest, waarbij Agamemnon een offer verricht en gasten ontvangt. Zo is een mindere te gast bij een meerdere.’

c

Toen Aristodemus dit hoorde, zei hij: ‘Misschien loop ook ik het risico om, zoals Homerus en niet jij het voorstelt, als een eenvoudig iemand ongenood op het feest te komen van een ontwikkeld man. Bedenk dus welk excuus je aanvoert als je me meeneemt, want ik zal niet toegeven dat ik ongenood ben gekomen: ik ben door jou uitgenodigd’.

d

De Phaedrus

1 Inleiding

1.1 Phaedrus, Socrates en Lysias

Socrates. ‘Waar ga je naar toe, mijn beste Phaedrus¹, en waar kom je vandaan?’

227a

Phaedrus. ‘Ik kom van Lysias, de zoon van Cephalus, Socrates, en ik ga nu een wandeling maken buiten de stadsmuur. Ik heb daar namelijk lange tijd gezeten. Ik was daar al vanaf de vroege ochtend. Op advies van jouw en mijn vriend Acumenus² maak ik wandelingen langs buitenwegen. Volgens hem knap je van dit soort wandelingen meer op dan van het lopen in de zuilengalerijen.’

b

So. ‘Hij heeft gelijk, vriend. Was Lysias blijkbaar in de stad?’

Ph. ‘Ja, hij verbleef bij Epicrates, in het huis van Morychus³, dicht bij het Olympieion.’⁴

So. ‘En hoe bracht je daar je tijd door? Ongetwijfeld trakteerde Lysias jullie op een van zijn redevoeringen.’

Ph. ‘Dat zal ik je vertellen, als jij tijd hebt om mee op te lopen en te luisteren.’

So. ‘Denk je niet dat ik het beschouw – om de dichter Pindarus te citeren – als “een zaak die belangrijker is dan elke andere activiteit”⁵ om te horen waarmee jij en Lysias zich hebben beziggehouden?’

Ph. ‘Vooruit, ga jij dan voor!’

c

So. ‘En jij moet nu beginnen met je verhaal.’

Ph. ‘Het is absoluut een onderwerp dat bij jou goed past, Socrates. Want de rede waarmee we ons bezighielden, had op een of andere manier betrekking op de liefde.⁶ Het onderwerp dat Lysias besprak was de verleiding van een mooie jongen, maar niet door iemand die verliefd is: dat is juist het subtiele van zijn voorstelling van zaken. Want hij stelt dat het beter is om aan iemand die niet verliefd is ter wille te zijn dan aan iemand die dat wel is.’⁷

So. ‘Wat prachtig van Lysias! Ik zou willen dat hij ook aangaf dat men eerder ter wille moet zijn aan een arme man dan aan een rijkwaard, eerder aan een ouder dan aan een jonger iemand, en al wat ik en de meesten van ons verder zijn.’⁸ Want dan zouden zijn

d

woorden ongetwijfeld humaan zijn en zou iedereen er zijn voordeel mee kunnen doen. Daarom ben ik vol verlangen om ze van je te horen, zo sterk dat je niet bang hoeft te zijn dat ik bij je zou achterblijven als je helemaal naar Megara zou wandelen en dan, volgens de methode van Herodicus⁹, weer terugkeert, zodra je de stadsmuur hebt bereikt.’

228a Ph. ‘Wat bedoel je, mijn beste Socrates? Denk je dat ik als een leek in het vak, datgene waarvoor Lysias alle rust en tijd heeft genomen, uit mijn hoofd zou kunnen voordragen op een manier die aan de auteur, de knapste van de huidige schrijvers, recht doet? Dat zou ik echt niet kunnen. Ik zou wel dit talent willen hebben, liever dan een hoop geld.’

b So. ‘Phaedrus, als ik mijn Phaedrus niet meer ken, dan ben ik ook vergeten wie ik zelf ben. Maar geen van beide is het geval. Ik weet zeker dat Phaedrus niet één keer de rede van Lysias heeft gehoord: hij drong er keer op keer bij hem op aan deze uit te spreken en Lysias ging hier graag op in. Zelfs dat was voor Phaedrus nog niet genoeg: ten slotte kreeg hij van hem de boekrol en hij bestudeerde de passages waarin hij het meest was geïnteresseerd. En zo zat hij vanaf de vroege ochtend te studeren, totdat hij moe werd. En vervolgens is hij gaan wandelen. Als ik me niet vergis, heeft hij, volgens mij, de rede zelfs van buiten geleerd, als hij niet al te lang was. Hij verliet de stad om hem in te studeren. En op dat moment ontmoette hij iemand die ziekelijk graag luistert naar redevoeringen. Toen Phaedrus hem zag, ja zag, was hij blij iemand gevonden te hebben met wie hij zijn enthousiasme kon delen¹⁰ en hij nodigde c hem uit mee op te lopen. Toen die liefhebber van redevoeringen hem vroeg de rede uit te spreken, deed hij net alsof hij er geen zin in had; maar uiteindelijk wilde hij wel spreken en hij was zelfs bereid geweld te gebruiken, als de persoon niet zou willen luisteren. Jij moet hem, Phaedrus, nu vragen aanstonds te doen wat hij in ieder geval toch binnen niet al te lange tijd zal doen.’

Ph. ‘Het is werkelijk voor mij het allerbeste om zo goed mogelijk te spreken. Ik denk namelijk dat je me zeker niet zult laten gaan voordat ik op de een of andere manier heb gesproken.’

So. ‘Dat lijkt me helemaal waar.’

Ph. 'Dat zal ik dan doen. Inderdaad ken ik de rede echt niet woord voor woord van buiten, Socrates. Ik kan wel de strekking van nagenoeg alle punten bespreken en aangeven waarin, volgens Lysias, de situaties van degene die verliefd is en van wie niet verliefd is, verschillen; ik zal de hoofdlijnen geven en dit punt voor punt doen, te beginnen bij het begin.'¹¹

So. 'Maar, mijn beste vriend, laat dan eerst eens zien wat je daar in je linkerhand onder je mantel hebt. Ik vermoed namelijk dat je de redevoering bij je hebt. Als ik gelijk heb, en nu ook Lysias aanwezig is, moet je van mij niet verwachten dat ik mij ter beschikking stel als iemand op wie je kunt oefenen, hoezeer ik ook om je geef. Maar kom, voor de dag ermee.'

Ph. 'Hou op. Je hebt me alle hoop, Socrates, die ik had om mijn krachten op jou te beproeven, ontnomen. Maar waar wil je dat we gaan zitten en de tekst lezen?'

1.2 Socrates' houding ten opzichte van mythen

So. 'We moeten van het pad afgaan en langs de Ilisus¹² lopen, dan vinden we wel een rustige plek waar we kunnen zitten.'

Ph. 'Het komt mooi uit dat ik geen schoenen aan heb. Dat blijkt wel. Jij hebt nooit schoenen aan.'¹³ Het is het gemakkelijkst om door het water te lopen en onze voeten nat te maken. Dat is ook niet onplezierig, vooral op dit moment van het jaar en op dit uur van de dag.'

So. 'Ga jij maar voor en kijk ook waar we kunnen gaan zitten.'

Ph. 'Zie je die hele hoge plataan?'

So. 'Jazeker.'

Ph. 'Daar is schaduw en een beetje wind; daar is ook gras waarop we kunnen gaan zitten of liggen, als we willen.'

So. 'Ga jij maar voor.'

Ph. 'Zeg, Socrates, het was toch ergens vanaf deze plek van de Ilisus dat, volgens de legende, Boreas Orithyia schaakte?'¹⁴

So. 'Ja, dat wordt verteld.'

Toelichting *Symposium*

1. Een havenstadje ten oosten van Piraeus.
2. De schertsende toon van deze woorden is waarschijnlijk gelegen in het ongeduld ervan. Het lijkt alsof een ‘dief’ tot staan gebracht moet worden.
3. Onbekend.
4. De tragediedichter Agathon had in 407, evenals Euripides, een uitnodiging aangenomen van Archelaüs, koning van Macedonië, om naar Macedonië te komen.
5. Het symposion bij Agathon thuis werd gehouden op de avond van de dag na zijn eerste overwinning in 416 bij de Lenaea, een toneelfestival te Athene. Dit festival werd gehouden in de maanden januari/februari.
6. Onbekend.
7. Ik lees *μαλακός*. Een ander handschrift leest *μανικός*, ‘buiten zinnen’, ‘fanatiek’, ‘gedreven’.
8. Hier begint de tweede inleiding van het *Symposium*: het verloop van de handelingen en gebeurtenissen vóór en tijdens het symposion van Agathon tot aan het begin van de gesprekken. De indirecte inkleiding van het *Symposium* is opvallend. Er zijn als het ware twee filters van het verhaal: Apollodorus, de primaire verteller, en Aristodemus. Apollodorus is dus geen (oog)getuige van wat hij vertelt. Met een consequente hardnekkigheid wordt in het *Symposium* tot aan het einde toe de indirecte rede gebruikt: ‘hij zei dat...’ of ‘Aristodemus zei dat x zei dat...’ Er zijn nog slechts twee andere dialogen van Plato die ook een indirect verslag zijn van de discussie: *Theaetetus* en *Parmenides*. In ieder geval creëert Plato met deze indirecte inbedding een afstand tussen de lezer en de feitelijke gang van zaken op het symposion in 416. Hij lijkt te suggereren dat we als lezer voorzichtig moeten zijn om niet alles wat wordt verteld letterlijk te nemen.
9. De woorden ‘mensen van stand’ (*agathoi*) verwijzen naar de naam van de gastheer Agathon.

10. Homerus, *Ilias* xvii, 588.
11. Een citaat uit de *Ilias* (x, 224) van Homerus, waar de Griekse held Diomedes Nestor vraagt of iemand met hem naar het vijandelijke kamp gaat: 'wanneer er twee samen gaan' vullen ze elkaar in ideeën aan.
12. Door het hele *Symposium* loopt als een rode draad de hofmakerij tussen Socrates en Agathon. Socrates heeft zich speciaal mooi gemaakt om naar een mooi iemand te gaan. Ook door diens kennis te roemen vleit Socrates de tragediedichter. Het getal van 30.000 bezoekers bij de Lenaea lijkt een overdrijving. Agathon maakt hier dezelfde fout als later Alcibiades door te ervan uit te gaan dat Socrates wijsheid bezit en dat hij die door lichamelijk contact kan bemachtigen. Socrates brengt hier een rolomdraaiing teweeg: niet hij bezit wijsheid, maar Agathon.
13. Het symposion was in feite een bijeenkomst gewijd aan de god Dionysus. Vandaar dat een plengoffer werd verricht en een lied gezongen. Aan het drinken ging een maaltijd vooraf. Aan het einde van de zesde eeuw raakte de maaltijd tijdens het symposion in onbruik en vanaf die tijd werd het symposion tot een drinkgelag. De encenering bij Plato doet derhalve ouderwets, aristocratisch en elitair aan. Wellicht wil hij aan zijn eigentijdse lezer duidelijk maken hoe een symposion gevierd zou moeten worden of hoe dit een generatie eerder in de kringen waar Socrates zich ophield georganiseerd werd.
14. Aristophanes bedoelt dat ze zich niet al te strikt moeten houden aan de regels voor het drinken tijdens een symposion. Bij een ceremonie ter ere van Dionysus werd van de deelnemers verwacht veel wijn te drinken, anders deed men de god geen eer aan. Een symposiarch bepaalde in de regel hoeveel wijn elke deelnemer aan een symposion moest drinken.
15. Het wegsturen van de fluitspeelster, die op een symposion een *hetaire*, prostituee, was is een demonstratief teken, waarmee Plato aangeeft dat het symposion van Agathon van een andere orde is dan de symposia die gewoonlijk in zijn tijd werden georganiseerd. Dat ieder zelf bepaalt hoeveel hij gaat drinken is ook een inbreuk op de traditionele regels van een symposion. Het is de arts die hiervoor heeft gezorgd.